

MYNDIGHETEN FÖR
SKOLUTVECKLING

Bättre resultat och minskade skillnader 2006-2007

Slutrapport regeringsuppdrag U2005/9130/S

Dnr. 2006:200
2008-08-19

Sammanfattning och samlad bedömning

Det samlade intrycket som framkommit via de rapporter som lämnats och de utvärderingar som genomförts är att myndighetens arbete med handlingsplanen har inneburit ett starkt stöd för det kommunala mångfaldsarbetet. Flera kommuner har ifrågasatt och också förändrat sin rådande organisationsmodell för att bli bättre anpassad för det arbete som mångfald kräver. Myndighetens insatser bedöms ha bidragit till ökad kunskap och förståelse för frågor som rör de flerspråkiga elevernas skolsituation och lärande. I detta ligger kunskap om språkutveckling och interkulturell förståelse. Många kommuner har vittnat om förändrade attityder och förhållningssätt. Betydelsen av modersmålsundervisning och undervisning i svenska som andraspråk för de flerspråkiga elevernas kunskapsutveckling bedöms ha ökat. Detta har i sin tur inneburit att modersmåls lärare och lärare i svenska som andraspråk ha fått ökad status och nya roller. Exempel på detta är modersmåls lärare som mentorer eller klassföreståndare. Genom de kompetensutvecklingsinsatser som har genomförts har många nya arbetssätt utvecklats, både för all personal på skolan och för specifika personalgrupper. Detta förmodas gynna alla elever, inte bara de flerspråkiga. En möjlig förklaring till de goda resultat som har rapporterats kan bero på att myndigheten i flera fall har ställt krav på att flera skulle delta från samma skola samt att rektor skulle vara involverad i utvecklingsarbetet. Myndigheten konstaterar att kommuner som har integrerat sitt mångfaldsarbete i det löpande kvalitetsarbetet har goda förutsättningar för resultatförbättring även efter det att myndighetens stöd har upphört.

Myndigheten anser det viktigt att påpeka att samtidigt som detta uppdrag har genomförts har myndigheten haft ett antal andra uppdrag som till exempel statsbidrag till rekrytering av resurspersoner (U2006/3541/S) och arbetet med den nationella strategin för utbildning av nyanlända barn och ungdomar (U2006/5104/S). Dessa uppdrag har i stor utsträckning innefattat samma kommuner som i handlingsplanen. Detta har skapat möjligheter till synergier och kan ha förstärkt det positiva utfallet.

För de 32 kommuner som har valts ut har myndigheten koncentrerat sitt arbete framför allt på konsultativa samtal som har syftat till att träffa överenskommelser om utvecklingsarbete inom handlingsplanens områden. Dessutom har ett antal möten för erfarenhetsutbyte genomförts med de 32 kommunerna. Myndigheten har även genomfört 18 kompetensutvecklande eller andra stödjande insatser, huvudsakligen i samarbete med universitet och högskolor. Cirka 8 000 skolledare, lärare, elever och annan personal har deltagit i dessa insatser. Utöver dessa har ett stort antal personer från de 32 utvalda kommunerna deltagit i kommunens egeninitierade insatser. Dessutom har ett antal publikationer som är kopplade till mångfaldsområdet tagits fram och spridits.

<i>Sammanfattning och samlad bedömning</i>	2
<i>Inledning</i>	4
Stärkta förutsättningar	4
Överenskommelser med kommuner	5
Samverkan med andra aktörer	5
Myndighetens förutsättningar	5
Uppdragets ändrade inriktning	7
<i>Resultatredovisning</i>	8
Ekonomi	8
Jämställdhet och elevmedverkan	9
Stöd till de 32 kommunerna	9
Effekter	10
Kompetensutveckling av rektorer och lärare om attityder och förhållningssätt	11
Utbildning av och nätverk för kommunala processledare	11
Kompetensutveckling och nätverk för studie- och yrkesvägledare	12
Ledarskap för mångfald	13
Att nyttja forskning för skolutveckling	14
Kompetensutveckling för lärare om flerspråkiga elevers läsutveckling och andraspråksinläring	15
Kompetensutveckling för lärare och skolbibliotekarier om läsutveckling	16
Särskilt utvecklingsstöd till Malmö stad	16
Stöd till alla kommuner	17
Idéskolor för mångfald	17
Lokala initiativ till utvecklingsarbete	18
Utvecklingsarbete i särskolan	19
Bättre samverkan och mentorskap	20
Stärkt samverkan mellan skola och hem	21
Insatser för ökad tillgång till och kvalitet på undervisningen i och på modersmål	21
Kompetensutveckling i språkutvecklande arbetssätt	23
Utbildning av utbildare i språk och kunskapsutvecklande arbetssätt	23
<i>Slutsatser</i>	25
Att fördela medel genom kommunikation	25
Analys - en förutsättning för utvecklingsarbete	25
Praktiknära kompetensutveckling	26
Att arbeta med handlingsplanen	26
<i>Förslag till fortsatta insatser</i>	26
<i>Slutord</i>	28
<i>Källförteckning</i>	29
<i>Informations- och stödmaterial</i>	30

Inledning

Myndigheten för skolutveckling har sedan 2003 haft regeringens uppdrag att arbeta för att förbättra förskole- och skolsituationen i segregerade områden, av myndigheten kallade mångfaldsområden. I budgetpropositionen 2005 konstaterade regeringen att ytterligare resurser behövdes för att förstärka insatserna i skolor i segregerade områden och föreslog att under åren 2006 och 2007 sammanlagt 225 miljoner kronor skulle användas för detta. Myndigheten fick i uppdrag att ta fram en handlingsplan (U2005/2937/S) för hur strategiska överenskommelser om användning av medlen skulle kunna träffas mellan kommuner och centrala aktörer. Syftet var att stärka kommuners och skolors förutsättningar för ökad måluppfyllelse. Planen skulle fokusera på grund- och gymnasieskolan. Noterbart är att förskolan inte ingick i uppdraget. Särskilda insatser skulle också riktas till Malmö i syfte att sprida deras erfarenheter nationellt. De av regeringen angivna utgångspunkterna var språkutveckling, matematik på modersmål, utveckling av gymnasieskolans IV-program och IVIK, samt samverkan mellan skola och hem.

Myndigheten presenterade ett förslag som därefter beslutades av regeringen den 16 februari 2006 (U2005/9130/S). Handlingsplanen innehöll ett antal riktade insatser till de 32 kommuner som hade valts ut med hänsyn till grad av måluppfyllelse samt andel elever med utländsk bakgrund. Till myndighetens hjälp för urval användes bland annat Skolverkets utbildningsstatistik. De 32 kommuner som valdes ut för insatserna blev följande:

Storstäder

Göteborg, Malmö, Stockholm

Förortskommuner

Botkyrka, Burlöv, Haninge, Huddinge, Järfälla, Salem, Solna, Sundbyberg, Upplands-Bro, Upplands Väsby

Större städer

Borås, Eskilstuna, Helsingborg, Uppsala, Norrköping, Västerås, Södertälje, Örebro

Medelstora städer

Köping, Landskrona, Sigtuna, Trelleborg

Industrikommuner

Bjuv, Gislaved, Gnosjö, Markaryd, Olofström, Trollhättan, Värnamo

Förutom insatserna till de 32 kommunerna innehöll handlingsplanen insatser som vände sig till ett bredare urval av huvudmän. Dessa insatser syftade bland annat till att öka tillgången till och kvaliteten på undervisningen i och på modersmål samt för att utveckla delar av gymnasieskolan.

Stärkta förutsättningar

De 32 kommunerna har erbjudits strukturerat processtöd via så kallad utvecklingsdialog, en metod som myndigheten i sitt tidigare arbete funnit framgångsrik och som lett till goda resultat i de kommuner som varit involverade i tidigare utvecklingsarbete. Myndighetens stöd har fokuserat på att stärka kommuners och skolors förutsättningar för att åstadkomma förbättringar i arbetet med elevers kunskapsutveckling. Insatserna

har utgått både ifrån kommunernas definierade utvecklingsbehov och ifrån kraven på ökad måluppfyllelse. Utvecklingsinsatserna har, utifrån uppdragets karaktär, främst avsett kompetensutveckling för lärare och skolledare inom områdena kvalitetsarbete, ledarskap, samverkan hem – skola, språkutveckling, matematik på modersmålet samt attityder och förhållningssätt.

Överenskommelser med kommuner

En central del av utvecklingsstödet har varit att, utifrån de 32 kommunernas nuläges- och behovsanalys, träffa överenskommelser om planer som beskriver de åtgärder som varje kommun hade att vidta för att stärka sina förutsättningar för högre måluppfyllelse. De kompetensutvecklingsinsatser som myndigheten erbjudit kunde i viss mån utgöra sådana åtgärder. I samband med gjorda överenskommelser har myndigheten betalat ut ekonomiskt stöd till kommunerna för att bidra till åtgärdernas genomförande.

Samverkan med andra aktörer

För att kunna genomföra uppdraget har myndigheten samverkat med andra aktörer. Myndighetens medarbetare har i detta uppdrag strävat efter att vara koordinatörer för att se till att insatser har lagts ut på sådana aktörer som har haft mest erfarenhet och den största kunskapen inom aktuellt sakområde. Ansvaret för många av de insatser som genomförts har myndigheten fördelat på olika aktörer genom överenskommelser. Flera av lärosätenas regionala utvecklingscentra har på detta sätt fått uppdrag. Andra samarbetspartners har varit flera av landets högskolor och universitet. Resurscentrum för mångfaldens skola i Malmö (RMS) har varit en värdefull samarbetspartner som bidragit med sin specifika kunskap inom mångfaldsområdet. Myndigheten har, framför allt vid uppdragets början, haft täta kontakter med Ungdomsstyrelsen för att informera om myndighetens uppdrag och också om de insatser i de olika kommuner som myndigheten har genomfört. Myndigheten har också löpande fått information om det förebyggande och främjande arbete som har utförts av Ungdomsstyrelsen och som den har fått i uppdrag av regeringen (U2005/9363/BIA). Specialpedagogiska institutet har också fått myndighetens uppdrag att bland annat inom handlingsplanen genomföra en kartläggning som syftar till att förbättra skolors förmåga att välja åtgärder för elever som ingår i institutets ansvarsområde.

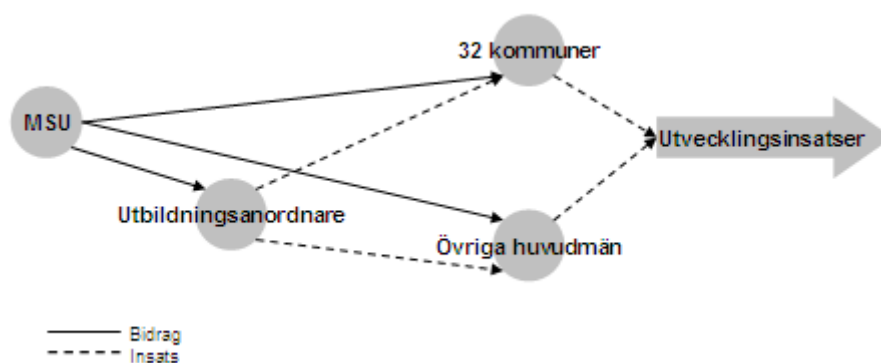
Myndighetens förutsättningar

Myndighetens utvecklingsstöd i mångfaldsområden ska riktas mot de behov som finns i dessa områden. Fokus i myndighetens stöd ska sättas på att stärka kommuners och skolors befintliga strukturer (t.ex. kompetens och organisation) och arbetssätt, för att åstadkomma förbättringar i arbetet med elevers kunskapsutveckling. Alla elever som har behov av stöd ska få stöd, oavsett var de kommer ifrån. Insatserna ska fokusera på de behov som finns och inte på invandrarskap.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Ovanstående citat är karaktäristiskt för myndighetens förhållningssätt i genomförandet av uppdraget. Den beskrivna strategin medför dock vissa svårigheter när det gäller resultatuppföljning och hur myndighetens insatser har påverkat den lokala nivån. I flera fall har myndighetens insatser förstärkt redan pågående kommunala satsningar. Här är IDA-projektet i Västerås ett bra exempel. Att förstärka pågående insatser var också en

lärdom från Storstadssatsningen. Studier har visat att denna i flera fall resulterade i kortsiktiga projekt som upphörde när den statliga finansieringen tog slut. Man bör därför vara medveten om att myndighetens insatser bör bedömas i relation till de aktiviteter och prestationer som har utförts i gränssnittet mellan myndigheten och skolhuvudmannen respektive utbildningsanordnaren. Utbildningsanordnare har i huvudsak varit universitet och högskolor. Nedanstående schematiska bild visar hur insatser och ekonomiska bidrag har fördelats i uppdraget.

Figur 1 Uppdragets genomförande

Myndigheten har således gett ekonomiskt bidrag till huvudmän och utbildningsanordnare. Huvudmännen har haft ansvaret för att lokala utvecklingsinsatser har genomförts och utbildningsanordnarna har ansvarat för att anordna och erbjuda kompetensutvecklingsinsatser. Den rådande ansvarsfördelningen mellan stat och kommun har inneburit vissa svårigheter i arbetet med handlingsplanen. Kommunerna har olika förutsättningar. Framförallt har detta märkts i samarbetet med storstadskommunerna. Arbetet fram till en överenskommelse tar längre tid där än i mindre kommuner. Myndigheten har därför noterat att det konsultativa arbetssättet i högre grad lämpar sig i små och mellanstora kommuner. Styrsystemet medför att staten inte får överta det kommunala ansvaret för genomförande och uppföljning. Den resultatredovisning som följer speglar därför kommunernas förmåga att genomföra och följa upp överenskomna insatser.

Den slutrapport som nu redovisas syftar till att beskriva de insatser som har gjorts och utifrån dessa reflektera över och analysera vilken effekt respektive insats har haft och på vilket sätt insatserna har bidragit till att *stärka kommuners och skolors förutsättningar för utvecklingsarbete*, något som på sikt ska kunna märkas i elevernas förbättrade skolresultat. Resultatet av myndighetens insatser och kommunernas utvecklingsarbete bör på lång sikt leda till högre grad av måluppfyllelse i berörda skolor. På kort sikt kan dock inte staten förvänta sig denna typ av effekter. Det handlar istället om att se hur myndighetens insatser har påverkat skolhuvudmännen. Denna påverkan kan bland annat vara att bidra till organisationsförändringar, kompetenshöjning och förändrade förhållningssätt samt attityder till exempelvis flerspråkiga elevers kunskapsutveckling. Nedanstående tabell visar överskådligt den verksamhetslogik myndigheten har följt i genomförandet av uppdraget. Myndigheten har bidragit med resurser i form av pengar och kompetens. Resurserna har genom processtöd (aktivitet) lett till överenskommelser om utvecklingsinsatser hos skolhuvudmän (prestation). Överenskommelserna har lett till utvecklingsarbete i kommuner, vilket på kort sikt bedöms ha lett till bland annat fördjupad förståelse. Den fördjupade förståelsen kan i sin tur leda till ett bättre klimat i klassrummet och på lång sikt leda till bättre resultat för eleverna.

Tabell 1 Verksamhetslogik

Resurser	Aktiviteter	Prestationer	Effekt – kort sikt	Effekt- medellång sikt	Effekt – lång sikt
Pengar Kompetens	Processtöd	ÖK med huvudmän	Organisations- förändringar Nya förhållningssätt Ny kunskap	Bättre utbildningsvillkor för barn- och elever	Ökad måluppfyllelse /Bättre resultat
	Upphandling	ÖK med lärosäten som leder till kompetensutveckling	Ny kunskap hos skolledare, lärare		
	Materialproduktion	Publikationer Webbstöd	Ny kunskap hos lärare, skolledare, övrig personal		

Kopplat till regeringsuppdraget har myndigheten låtit genomföra såväl interna som externa utvärderingar. Den samlade externa utvärderingen genomförs av Mälardalens högskola som kommer att lämna en slutrapport 15 december 2008. Den interna utvärderingen har fokuserat på myndighetens arbetssätt. Utvärderingarna har bidragit till kunskap om och erfarenhet av det arbete som har utförts. Utöver dessa har uppföljningar och utvärderingar genomförts inom respektive insats. De synpunkter som har kommit fram i utvärderingarna finns inflätade i rapporten.

Det bör påpekas att utvärderingarna endast har riktat sig till deltagare i utbildningar eller huvudmän som har fått stöd. De resultat som redovisas bygger därför huvudsakligen på deltagarnas upplevda nytta av insatserna. Det finns inga jämförande studier med kommuner som inte deltagit i satsningen, vilket kan påverka den samlade bedömningen.

Uppdragets ändrade inriktning

Inför 2007 beslutade regeringen att uppdraget skulle ändra inriktning genom att myndigheten skulle rikta särskilt fokus på insatser avseende undervisning i svenska för elever med utländsk bakgrund. Som en följd av detta har myndigheten beslutat att i samarbete med bland annat Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk ta fram två kompetensutvecklingsserier med fokus på flerspråkiga elevers språkutveckling. Insatserna beskrivs närmare i avsnittet *Resultatredovisning*. Vidare har myndigheten betonat den förändrade inriktningen i samtal med de 32 utvalda kommunerna inför 2007 års fördelning av medel. Detta har resulterat i att ett antal kommuner har förstärkt sina insatser med inriktning mot svenska som andraspråk, attityder och förhållningssätt till flerspråkighet, samt språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen.

Resultatredovisning

För de 32 kommuner som har valts ut har myndigheten koncentrerat sitt arbete framför allt på konsultativa samtal i syfte att träffa överenskommelser om utvecklingsarbete inom de fokuserade områdena. Samtalen har förts kontinuerligt och resulterat i en större medvetenhet om vilka åtgärder som behövs för att nå bättre resultat. Överenskommelser som träffats mellan myndigheten och kommunen har kompletterats med en detaljerad åtgärdsplan som stöd. Dessutom har ett antal möten för erfarenhetsutbyte genomförts för de 32 kommunerna. Myndigheten har även genomfört 18 olika kompetensutvecklande eller andra stödjande insatser, huvudsakligen i samarbete med universitet och högskolor. Cirka 8 000 skolledare, lärare, elever och annan personal har deltagit i dessa insatser. Utöver dessa har ett stort antal personer från de 32 utvalda kommunerna deltagit i kommunens egeninitierade insatser. Dessutom har ett antal publikationer som är kopplade till mångfaldsområdet tagits fram och spridits.

I det följande kommer myndigheten att redovisa genomförda insatser samt resultatet av dessa. Inledningsvis beskriver rapporten översiktligt hur myndigheten har använt tilldelade medel samt hur arbetet med särskilda återrporteringskrav skett. Därefter följer en genomgång av de insatser som riktat sig till de 32 kommuner och efter det redovisas de insatser som riktat sig till en bredare målgrupp.

Ekonomi

Myndigheten har förfogat över 225 mkr för att genomföra uppdraget under åren 2006 och 2007. Merparten av uppdragets tillgängliga medel har fördelats genom överenskommelser direkt till skolhuvudmän och cirka 32 procent av de förbrukade medlen har fördelats till universitet och högskolor. Det framgår således att myndigheten har haft två huvudsakliga ekonomiska flöden, ett till skolhuvudmän och ett till lärosäten och andra utbildningsanordnare. Vidare framgår också att myndigheten har förbrukat i princip alla tilldelade medel i enlighet med den beräknade budgeten enligt handlingsplanen. Enligt uppdraget fick 5 procent eller 11,25 mkr av medlen användas till interna förvaltningskostnader. Det faktiska utfallet blev 1,8 procent eller 4,1 mkr. Cirka tio procent av myndighetens personella resurser har använts till detta uppdrag under 2006 och 2007. De förbrukade ekonomiska resurserna har motsvarat cirka 23 procent av myndighetens totala utvecklingsanslag under 2006 och 2007. Detta regeringsuppdrag har därmed utgjort myndighetens största uppdrag under dessa år, både sett till ekonomiska och personella resurser.

Tabell 2 Ekonomisk redovisning

Mottagare	Handlingsplan	Utfall	% av totalt utfall
Kommuner och skolor	130 300 000	123 453 076	55,7
Lärosäten, nationella centra (inkl RMS)	60 500 000	62 524 001	28,2
Rektorsutbildningar	11 000 000	11 000 000	5,0
SIT	5 000 000	5 000 000	2,3
MSU (inkl utvärderingar m.m.)	18 500 000	19 777 306	8,9
Totalt	225 300 000	221 754 383	100,0

I redovisningen av nedanstående insatser redovisas antal deltagare och kostnad för respektive insats. Myndigheten vill uppmärksamma läsaren på att insatserna är av olika

karaktär. Vissa insatser har krävt mer förarbete vilket har inneburit ökade kostnader. Andra insatser har innehållit handledning, vilket är mer kostnadskrävande än föreläsningar. Detta förklarar till viss del att kostnaden per deltagare har varierat. Att jämföra insatsernas effektivitet är därför inte möjligt.

Jämställdhet och elevmedverkan

Enligt uppdraget skulle myndigheten bevaka *jämställdhetsperspektivet* och uppmuntra insatser med inslag av *elevmedverkan*. I kriterierna för fördelning av medel till de 32 utvalda kommunerna har myndigheten ställt kravet att kommunernas planerade utvecklingsarbeten skulle beakta detta. När det gäller jämställdhet har dock endast ett fåtal kommuner initierat specifika insatser med fokus på detta perspektiv. Ett exempel är Sundbybergs kommun som har anlitat en forskare som har undersökt varför pojkar har sämre resultat än flickor i kommunen. Ett annat exempel är Huddinge kommun där genusperspektivet har varit i fokus inom IVIK. Vidare har bland annat Malmö och Burlövs kommun uppmärksammat frågor kring skillnader i pojkars och flickors resultat. Resurscentrum för mångfaldens skola i Malmö har också anordnat ett seminarium med tema jämställdhet. Här kan myndigheten konstatera att det hade behövts en starkare styrning från myndighetens sida om detta perspektiv skulle ha fått större genomslag i kommunernas utvecklingsarbete.

När det gäller insatser med inslag av elevmedverkan har myndighetens kompetensutvecklingsinsatser primärt riktat sig till skolledare och lärare. Myndighetens fokus på delaktighet som en framgångsfaktor bedöms ändå ha lett till att elever har engagerats i ett tidigt skede i ett antal kommuners utvecklingsarbete. I Helsingborgs kommun har exempelvis elevråden deltagit vid möten med myndigheten och i Olofströms utvecklingsarbete har eleverna medverkat i resultatdialoger. I Södertälje har en satsning, kulturmöten, haft elevmedverkan. Järfälla har haft med elever i arbetet för att förankra satsningen och i Sigtuna har några av insatserna haft elevmedverkan. Det finns också två av myndigheten initierade insatser som har haft en tydligare koppling till elever. I insatsen *Kompetensutveckling av rektorer och lärare om attityder och förhållningssätt* har elever deltagit aktivt i utbildningen tillsammans med lärare och skolledare och i insatsen *Bättre samverkan och mentorskap* har elever varit en primär målgrupp. Det går att läsa mer om dessa insatser nedan.

Stöd till de 32 kommunerna

Myndigheten har, genom processtöd och ekonomiska bidrag till de 32 kommunerna, verkat för att stärka kommunernas och skolornas förutsättningar att uppfylla nationella mål. Kommunerna har under hela arbetet haft ansvaret för genomförande och uppföljning av sin verksamhet och myndighetens medarbetare har fungerat som katalysatorer för utveckling. Processtödet har utgjort en central komponent i myndighetens strategi för att genomföra handlingsplanen. Det har bestått i att myndighetens medarbetare kontinuerligt har bidragit med synpunkter och stimulans utifrån sin expertkunskap. Stödet har följt ett antal bestämda faser som tidigare tagits fram av myndigheten. Inledningsvis har myndigheten pekat på vikten av att kommunen har genomfört en behovsanalys. Denna analys har utgjort grunden för kommunens val av strategier och insatser för sitt mångfaldsarbete. Efter de inledande stadierna har kommunen med stöd av myndigheten arbetat fram en åtgärdsplan. Genomförandet av åtgärdsplanen och finansieringen av insatser har därefter formaliserats i en överenskommelse mellan stat och kommun. De åtgärder som kommunerna har inkluderat i åtgärdsplanen är dels initierade genom att

kommuners behov blivit tydliga genom överläggningar med myndigheten, dels ett urval av de erbjudna insatserna inom handlingsplanen. Myndighetens uppgift efter att överenskommelsen har träffats har varit att kontinuerligt stämma av hur arbetet fortskrider inom kommunen. Myndighetens huvudsakliga arbete har skett fram till dess att överenskommelsen har träffats. Därefter har kommunen tagit det fulla ansvaret för genomförandet av utvecklingsinsatserna. Förutom de insatser som kommunerna erbjudits inom handlingsplanen har cirka 30 procent av medlen inom uppdraget fördelats direkt till kommunernas utvecklingsarbete. Totalt har myndigheten använt sig av cirka sju heltidstjänster per år till samarbetet med de 32 kommunerna. Utvecklingsstödet till de 32 kommunerna har således utgjort en betydande del av uppdraget.

Effekter

De 32 kommunernas utvecklingsinsatser har främst inriktat sig på frågor rörande kompetensutveckling, organisationsförändringar och förändrade arbetssätt och metoder. En annan fråga som flera kommuner har arbetat med är interkulturellt förhållningssätt.

Under de två år som mångfaldssatsningen har pågått har många olika insatser genomförts, påbörjats eller planerats i de medverkande kommunerna. De flesta kommuner rapporterar att mångfaldssatsningen lett till nya eller förändrade arbetssätt, arbetsformer och metoder. I många fall handlar det om förstärkta roller för modersmåls- lärare och lärare i svenska som andraspråk, till exempel genom att de anlitas för studiehandledning. Den pedagogiska debatten har breddats och fördjupats, bland annat genom att olika nätverk har skapats. Tvåspråkig undervisning i matematik eller i svenska och arabiska och ökad IT-användning är andra exempel på nya strategier. Samtliga kommuner skriver i sina slutrapporter om nya insikter i, ökad medvetenhet om eller ökad förståelse för flerspråkiga elevers utbildningsvillkor. Kompetensutveckling och nätverkssamarbete bedöms också ha bidragit till en positiv utveckling. Samarbetet mellan klasslärare och modersmålslärare och mellan skola och hem har förstärkts. Vidare har kommunerna lyft fram att personalen har fått ökad medvetenhet om den kulturella mångfalden samt ökad medvetenhet om modersmålets betydelse för begreppsutveckling och språkinläring. Ytterligare resultat som har rapporterats är ökad medvetenhet om vikten av att stötta nyanlända ungdomar i att integrera sig i samhället och att se utbildning och ökad förståelse för språket som en nyckel för att ta till sig kunskap.

Mälardalens högskola har utifrån den pågående utvärderingen i en delrapport redovisat viktiga resultatobservationer. De konstaterar att i stort sett alla deltagande kommuner är nöjda med samarbetet med myndigheten och också med metoden för samarbetet. De utvalda kommunerna har också kommenterat att de inte uppfattar det som negativt att ha blivit utvalda. Det har snarare bidragit till en ökad legitimitet att diskutera mångfaldsfrågor i kommunen. Kommunerna hävdar också att den inledande nulägesanalysen av kommunens utvecklingsbehov inte hade kommit till stånd utan samarbetet med myndigheten. Det framgår också av slutrapporterna att många kommuner har betonat att en av framgångsfaktorerna är just att det har gjorts en grundlig analys av problembilden. Vidare pekar kommunerna på att de påbörjade insatserna har lett till ökat samarbete mellan skolor, inom kommunen och mellan kommuner. En annan effekt som nämns är att modersmålslärares roll har uppmärksammats i mycket högre grad och att arbetet har lett till ett förändrat synsätt från vad eleverna kan göra till vad skolan kan göra. Språkets betydelse för alla ämnen och attityder och förväntningars betydelse för resultaten har också uppmärksammats. Mälardalens högskola kan också konstatera att kommunerna har ett tydligt behov av utifrån kommande stöd i sitt utvecklingsarbete. De negativa synpunkterna gäller de mer praktiska aspekterna, det vill säga att det kan ha

varit för många erbjudanden från myndighetens sida som kommunen inte hunnit ta ställning till.

Utöver det ekonomiska bidraget och processtödet till de 32 kommunerna har också ett antal kompetensutvecklingsinsatser tagits fram för lärare och skolledare i de utvalda kommunerna. Totalt har de utnyttjat cirka 4 000 utbildningsplatser. Vissa kommuner har utnyttjat många av de erbjudna insatserna, medan ett fåtal kommuner har deltagit i begränsad omfattning. Variationen bedöms bero på hur väl erbjudandena har passat in i kommunernas planering. Insatserna beskrivs nedan.

Kompetensutveckling av rektorer och lärare om attityder och förhållningssätt

Myndigheten föreslår att lärare i dialogkommunerna erbjuds kompetensutveckling i syfte att stärka det lokala arbetet med attityder och förhållningssätt och därmed stärka lärares kompetens om hur man arbetar för att åstadkomma förbättrad kvalitet i undervisningen.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Myndigheten har valt att slå ihop de två insatser som i handlingsplanen benämns *Kompetensutveckling av rektorer och lärare om attityder och förhållningssätt mm* och *En sammanhållen kompetensutveckling i mångfaldskunskap*. Resurscentrum för mångfaldens skola i Malmö (RMS) har haft i uppdrag av myndigheten att genomföra båda insatserna och som har fått namnet "Attityder i skolan". Insatsen har engagerat sammanlagt 21 kommuner varav 19 ingår i de 32 utvalda kommunerna. Målgruppen har varit skolledare, lärare och elever samt även förvaltningschefer. Det har även ingått en serie konferenser med temat "Att leva i ett mångkulturellt samhälle" där 172 personer har deltagit.

Ett av målen har varit att arbeta aktivt med att stärka skolornas och kommunernas insikt om uteslutande och stigmatiserande samhällsstrukturer samt motverka dessa. Effekter som har kunnat utläsas av RMS är att deltagarna vid internatet har fått nya funderingar och tankring sitt eget förhållningssätt och agerande. Utvärderingarna visar att värderings- och samarbetsövningar är bra för att uppnå en känsla av samhörighet och att de har fått ett verktyg att själva jobba vidare med på skolan.

Antal deltagare: 2 100

Målgrupp: Skolledare, lärare, elever och förvaltningschefer

Ekonomi: 6,1 mkr

I syfte att tillskapa en stödjande struktur för utvecklings- och kvalitetsarbete i kommunerna samt för att öka kommunernas mottagarkapacitet vad gäller föreslagna insatser i denna planering, föreslår myndigheten att processledare utses och utbildas.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Utbildning av och nätverk för kommunala processledare

Regionalt utvecklingscentrum vid Karlstads universitet har anordnat en utbildning för processledare som har valts ut av kommunerna. Utbildningen har behandlat bland annat utvärderings- och kartläggningsarbete, ett förbättringsarbets olika faser och kvalitetsarbete på olika nivåer i en kommun. Ursprungligen hade myndigheten avsatt medel för

100 personer, men eftersom efterfrågan var stor utökades utbildningen så att 144 personer kunde delta. Totalt har 110 deltagare från 27 av de 32 kommunerna fullföljt utbildningen. Det stora antalet avhopp har huvudsakligen berott på tidsbrist, men vissa kommuner har också påpekat att utbildningens inriktning inte har stämt överens med deras förväntningar. Avhoppet hade möjligen kunnat undvikas genom en tydligare information från myndigheten. Utbildningen har varit upplagd som en distansutbildning under tre terminer. Stockholms stad erbjöds under våren 2007 en särskild utbildning för 40 personer eftersom det fanns en stor efterfrågan i kommunen.

En kursutvärdering genomförd av anordnaren Karlstad universitet visar att måluppfyllelsen för utbildningen har varit hög och att utbildningens upplägg likaså har fungerat väl. En viss kritik har framkommit när det gäller bristen på mångfaldsinnehåll. Detta har dock varit en medveten strategi från anordnarna eftersom verktyg för skolutveckling i mångfaldsområden inte skiljer sig från verktyg för skolutveckling i andra områden. Intervjuer med två utvalda kommuner har visat att innehållet i utbildningen väl svarar mot behoven i dessa kommuner. Innehållet verkar med andra ord komma till nytta i det förbättringsarbete kommunen bedriver och kan således förmodas stödja deltagarnas lärande. Viktiga inslag i processledarskapet har varit att hävda de nationella målen, att skapa strukturer i arbetet och att driva processer.

Antal deltagare:	154
Målgrupp:	Lärare, utvecklingsledare
Ekonomi:	4 mkr

Kompetensutveckling och nätverk för studie- och yrkesvägledare

Insatsen förväntas ge studie- och yrkesvägledare vidgad förståelse och ökad kompetens i hur de kan ge likvärdig vägledning med utgångspunkt från styrdokumentet med ett mångfaldsperspektiv samt möta och motivera elever med utländsk bakgrund att välja fortsatt utbildning.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Med utgångspunkt i en inledande behovsinventering har tre internat planerats och genomförts i Stockholm, Göteborg och Växjö under hösten 2007. Totalt har 121 personer från 22 av de 32 kommunerna deltagit. Vid respektive internat har en ny behovsinventering genomförts och kommunerna har erbjudits möjligheten att starta regionala nätverk för studie- och yrkesvägledare. Nätverken har påbörjat sitt arbete under januari 2008 och de har slutrapporterat i maj 2008. Nätverken har även redovisat sina respektive arbeten muntligt vid de mötesplatser som har genomförts under våren 2008. Innehållet vid dessa mötesplatser har utgått från den behovsinventering som har genomförts vid höstens internat och har planerats i samråd med Umeå universitet och med ett av nätverken i respektive region.

Den utvärdering av satsningen som Umeå universitet har genomfört visar att utbildningsinsatsen i hög grad har uppnått sina mål. Deltagarna har upplevt att de har fått både motivation, kunskaper och inspiration i arbetet med mångfaldsfrågor. Detta har märkts tydligast hos de studie- och yrkesvägledare som har deltagit i någon form av nätverk.

Utvärderingen visar också att samtliga inslag i de anordnade internaten har värderats högt. Kursdeltagarna har ansett att de främst har fått en djupare förståelse för mångfaldsfrågor, samt kunskaper om hur dessa kan tas tillvara i deras fortsatta arbete. Detta svarar väl mot satsningens förväntade effekter.

I utvärderingen framkommer det också att deltagarna är övertygade om att arbetet kommer att ge resultat i framtiden. Även här är de som har arbetat i nätverk mer positiva än de övriga. De som har deltagit i nätverk har överlag uppskattat nätverksarbetet och möjligheten att utbyta erfarenheter med andra studie- och yrkesvägledare. Myndigheten anser utifrån redovisade resultat att detta har varit en strategiskt viktig insats.

Antal deltagare:	121
Målgrupp:	Studie- och yrkesvägledare
Ekonomi:	3 mkr

Ledarskap för mångfald

Det är väsentligt att rektor stärks i sitt ledarskap för att vara tydlig och öppen om hur han eller hon ser på skolans kvalitet och åt vilket håll som skolan ska utvecklas. Erbjudanden riktade mot rektorer handlar främst om att stärka kunskapen och kompetensen och om kvalitetsarbetet i stort samt om olika sätt att organisera sig på.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

I handlingsplanen har beslutats om tre insatser riktade till rektorer i de 32 kommunerna: kompetensutveckling för rektorer om språkutveckling, erfarenhetsutbyte genom nätverk för skolledare i grund- och gymnasieskolan samt kompetensutveckling riktad till rektorer för IVIK. Dessa tre beslutade insatser har slagits samman och fått benämningen *Ledarskap för mångfald*.

Utbildningens mål har bland annat varit att stärka och vidareutveckla rektors kunskaper inom de olika sakområdena och att öka rektorernas förmåga att motivera och genomföra de förändringar och prioriteringar som krävs för att förbättra måluppfyllelsen för de aktuella målgrupperna. Vidare skulle utbildningen leda till att stödja och utveckla ett ledarskap som kan anpassa verksamhetens organisation och stödsystem till den aktuella målgruppens behov och att utveckla kollegialt stödjande nätverk. Utbildningen skulle vara verklighetsanknuten, erfarenhetsbaserad, processinriktad, modellskapande, undersökande och prövande. Till detta skulle kopplas olika teorier för att ge ökad förståelse och fördjupning. Med sakområdena menades språkutveckling och utveckling av IVIK. Utbildningsanordnarna har utformat innehållet utifrån deltagarnas önskemål och behov samt handlingsplanens intentioner. Seminarierieterna har bestått av tvådagars internat vid tre tillfällen. Seminariegrupper har bildats utifrån deltagarnas intressen och därmed fått olika fokus. Sammanlagt har 105 personer gått utbildningen. Det har skett relativt stora avhopp i synnerhet i kursens början av olika skäl: prioritering av andra ärenden, sjukdom, förändrade arbetsuppgifter. Deltagare har också uppgivit att utbildningen inte har motsvarat deras förväntningar.

En utvärdering av Umeå universitet visar att deltagarna var ”generellt sett nöjda med utbildningens innehåll”. Vidare visar den att ”en implementeringsprocess inför utbildningens start kan vara av betydelse för deltagarnas motivation att delta regelbundet”. Trots den positiva inställningen till utbildningen har några deltagare angett att de skulle ha önskat mer kunskap om andra kulturer och begreppet mångfald. Ändå har föreläsningarna i stort fokuserat på språkutveckling och etnicitet som har utgjort stora teman i utbildningen. Utifrån utvärderingens resultat kan myndigheten konstatera att utbildningen bedöms ha svarat mot deltagarnas behov och att den ansetts vara relevant och givande. Det bör dock noteras att detta har varit en kostnadskrävande utbildning. Detta kan förklaras av att kostnaden för insatsen baserades på ett högre antal deltagare än

planerat. Eftersom intresset har varit lägre än förväntat bedömer myndigheten att den inte i tillräckligt hög grad nått ut till berörda målgrupper.

Antal deltagare:	105
Målgrupp:	Skolledare
Ekonomi:	11 mkr

En väsentlig fråga för att stärka de lokala förutsättningarna i kommuner och skolor att arbeta för ökad måluppfyllelse i dialogkommunerna, är att i högre utsträckning nyttja forskarkompetens i skolan i syfte att stödja skolledare och lärare att utveckla kvaliteten på undervisningen.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Att nyttja forskning för skolutveckling

Myndigheten har valt att slå ihop de två föreslagna insatserna om forskning i handlingsplanen, *Mötesplats för samverkan mellan forskare och skola* och *Forskarkompetens för skolutveckling* till en insats *Att nyttja forskning för skolutveckling*. Uppdraget att genomföra satsningen har getts till RMS och har omfattat fyra delar. Regionala konferenser och seminarier kring aktuell forskning inom de områden som kommuner lyft fram i sina åtgärdsplaner har anordnats. Vidare har pedagoger inbjudits till forskningscirkel för att studera sitt vardagsarbete under handledning av forskare. De två övriga delarna av uppdraget har handlat om systematisk spridning av forskningsresultat och handledning av forskare till pedagoger på skolor till stöd för utvecklingsarbete. Resurscentrum för mångfaldens skola har inlett ett samarbete med Skolporten för uppbyggnad av en webbsida kring mångfald. Här presenteras aktuell forskning för de 32 kommunerna och de har möjlighet att prenumerera på webbplatsen. RMS har anordnat 18 forskningscirkel med cirka 110 deltagare och fem regionala konferenser har arrangerats. Dessutom har sammanlagt 15 handledningsgrupper startats.

Insatsen har kommit igång senare än planerat, vilket har inneburit att dess olika delar ännu inte har blivit efterfrågade i den mån som förväntats. Myndigheten bedömer att den något låga efterfrågan beror på den stora mängd insatser som har erbjudits kommunerna inom ramen för handlingsplanen. Forskningscirkelarna och handledningen pågår vid tiden för denna rapportens skrivande. De preliminära indikationerna visar dock att insatsen bedöms leda till kunskapsuppbyggande och nätverksskapande för deltagande pedagoger.

Antal deltagare:	263
Målgrupp:	Pedagoger
Ekonomi:	5 mkr

Kompetensutveckling för lärare om flerspråkiga elevers läsutveckling och andraspråksinlärning

Myndigheten föreslår att kompetensutveckling anordnas i syfte att stärka fler lärare, inte bara språklärare, i att ta ansvar för de flerspråkiga elevernas läs-, tal-, och skrivutveckling. Vidare föreslår myndigheten en gemensam kompetensutvecklingssatsning om svenska som andraspråksinlärning riktad till både ämneslärare (i första hand kärnämnen) och lärare i svenska som andraspråk.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

De två insatserna med fokus på flerspråkiga elevers läsutveckling och andraspråksinlärning har slagits ihop och ett uppdrag har getts till Institutet för svenska som andraspråk (ISA) vid Göteborgs universitet och Nationellt centrum för svenska för invandrare och svenska som andraspråk vid Stockholms universitet. Insatsen har bestått av en kompetensutvecklingskurs om 7,5 högskolepoäng, med syftet att stödja och utveckla föreställningar, attityder och arbetssätt i enlighet med handlingsplanen. Målgruppen har innefattat alla kategorier av pedagoger utifrån teorin om att alla pedagoger bidrar till elevens språkutveckling. Arbetslag och deltagare från skolor där rektor har deltagit i insatsen *Ledarskap för mångfald* har prioriterats. Tack vare det stora intresset har utbildningen genomförts i tre omgångar. Den första avslutades i mars 2008 och den tredje avslutas årsskiftet 2008-2009.

Utbildningen har genomförts genom åtta fysiska träffar under två och en halv terminer, med kontaktarbete på en kursportal mellan mötena. Utbildningen har erbjudit en nära koppling mellan teori och praktik. Kursen har avslutats med en konferens samt en seminarierie i språkutvecklande arbetssätt för ämneslärare i västra Sverige. Seminarierien har syftat till att särskilt belysa aspekter som att läsa och skriva på sitt andra språk.

En utvärdering visar att deltagarna har gett utbildningen ett sammanfattande omdöme motsvarande åtta på en tiogradig skala. Deltagarna har varit mycket positiva till att arbetslag från skolan har deltagit tillsammans, att deltagare från olika skolor har bildat kursgrupper och att kursdagarna har alternerat mellan deltagarnas skolor. Det finns i utvärderingen exempel på hur lärare i svenska som andraspråk har tagit rollen att hålla samman arbetslagets insatser i deltagarnas olika klasser. Deltagarna har uppskattat att fler från skolan har utbildats samtidigt. Detta bedöms ha lett till att kontakterna mellan lärare på skolan har ökat och att utvecklande diskussioner har förts på skolan. Deltagarna har också uppgett att det har varit givande att träffa kursdeltagare på en annan arbetsplats. De har därigenom också fått ökad insikt om de olika förutsättningar elever har och befinner sig i. Utvärderingen visar också att i de skolor där rektor har gett stöd har också möjligheten att sprida erfarenheterna på skolan ökat.

Myndigheten vill särskilt peka på de resultat som redan visat sig på vissa deltagande skolor och som kan hänföras till att utbildningen har kopplat teori till praktiskt genomförande. Vidare vill myndigheten betona att gemensamma utbildningar för arbetslag har varit en stark framgångsfaktor när det gällt att utveckla attityder och kompetens kring språkets betydelse för elevernas kunskapsutveckling.

Antal deltagare:	383
Målgrupp:	Pedagoger
Ekonomi:	4,8 mkr

Kompetensutveckling för lärare och skolbibliotekarier om läsutveckling

Myndigheten föreslår att satsningar på skolbibliotekens roll i mångfaldsområden utvecklas till att omfatta grund- och gymnasieskolan, för att stärka förutsättningarna för en positiv läsutveckling för flerspråkiga elever i dialogkommunerna.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Högskolan i Borås har på uppdrag av myndigheten anordnat ett omfattande kompetensutvecklingsprogram riktat till skolor i de 32 kommunerna, som i sina åtgärdsplaner uttryckt behov av skolbiblioteksutveckling. Satsningen har syftat till att dra nytta av forskningsresultat om bibliotekets pedagogiska roll för läsutveckling liksom för samspel mellan informationssökning och lärande genom att föra ut och omsätta dessa i yrkespraktiker i skolor och bibliotek. Satsningen har lagts upp som kompetensutveckling av deltagare med huvudinriktning att utveckla skolbibliotekens pedagogiska roll i mångkulturella miljöer med det övergripande syftet att stödja och främja hela skolutvecklingsprocesser. Ett uttalat syfte har också varit att omsätta forskningsresultat i praktisk yrkesverksamhet. Innehåll och fokus i programmet har utgått från de behov de deltagande kommunerna uttryckt i sina åtgärdsplaner. Under tre terminer har samtliga deltagare träffats en gång per termin. Vid de gemensamma träffarna har föreläsningar och seminarier hållits för erfarenhetsutbyte och avrapporteringar. Lärare, forskare och doktorander vid högskolan har fungerat som samtalsledare. Mellan de gemensamma träffarna har utvecklingsarbeten skett i den egna skolan, skolbiblioteket eller kommunen under handledningsstöd eller mentorsbesök vid några tillfällen per termin. Arbetslag från 19 skolor fördelade på elva kommuner har deltagit och deltar i insatsen vid tiden för denna slutrapport.

Resultat som kan iakttas innan den grundligare utvärderingen har gjorts är en ökad medvetenhet om skolbibliotekens pedagogiska roll i mångfaldsområden, ett mer varierat synsätt på skolbibliotekens roll och mer utvecklade uppfattningar om vad läsning och läsfrämjande insatser i skolan kan innebära i mångkulturella miljöer. Många har nåtts och spridningseffekten av insatsen kan därför antas vara relativt god. De stora behov av kunskapsutveckling som har synliggjorts genom insatsen, har däremot inte kunnat tillgodoses.

Antal deltagare:	128
Målgrupp:	Lärare, skolbibliotekarier och annan personal
Ekonomi:	3 mkr

Särskilt utvecklingsstöd till Malmö stad

Myndigheten har i linje med handlingsplanen fördelat 10 mkr till Malmö stad under åren 2006 och 2007. Det riktade stödet har syftat till att stödja Malmö utifrån stadens specifika förutsättningar. Stödet har bland annat resulterat i sju forskningscirkel, lokalt stöd till värdegrundsarbete, stöd till matematikutvecklare, en särskild satsning på språkutvecklande arbetssätt i alla ämnen och en utökad satsning på skolbibliotekens pedagogiska roll. Resurscentrum för Mångfaldens skola i Malmö har bedömt att insatserna har bidragit till att nya kontaktytor har utvecklats mellan Malmös olika stadsdelar samt mellan Malmö högskola och staden. De bedömer att insatserna på lång sikt kommer att ge önskad effekt. Myndigheten vill dock påpeka att Malmös stadsdelsorganisation har inneburit vissa svårigheter när det gäller att få en samlad bedömning av den specifika satsningen.

Förutom ovanstående medel har Malmö fått sammanlagt 28 mkr för olika insatser inom handlingsplanen.

Stöd till alla kommuner

Utöver stödet till de 32 utvalda kommunerna har myndigheten, i enlighet med handlingsplanen, genomfört utvecklingsinsatser riktade till en bredare målgrupp. Dessa insatser redovisas nedan.

Idéskolor för mångfald

Utöver att ge riktat utvecklingsstöd till de kommuner och skolor som har störst behov av utvecklingsresurser, bedömer myndigheten att det är väsentligt att också särskilt stödja de skolor som arbetar på ett innovativt och framgångsrikt sätt, för att genom erfarenhetsspridning och inspiration stödja andra. Regeringen har i uppdraget särskilt markerat betydelsen av att fortsätta utveckla Idéskolorna.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Myndigheten för skolutveckling har under åren 2006 och 2007 valt ut 30 förskolor och grundskolor (16 st. 2006 och 14 st. 2007), som ska sprida sina idéer om hur man kan jobba framgångsrikt med mångfaldsfrågor till andra skolor. Skolorna har valts ut bland flera skolor som hade anmält intresse av att ingå i ett nationellt nätverk av idéförskolor och idéskolor för mångfald. Spännvidden i nätverket har varit stor – från skolor i storstadsförorter som Hjulsta, Gårdsten och Rosengård till en förskola och grundskola i Lycksele. Urvalet har gjorts med utgångspunkt i fyra kriterier. Skolorna fick beskriva sitt arbete och effekter och resultat av det då det gäller helhetssynen på lärande, relationerna mellan barn och personal och barn sinsemellan, samverkan med föräldrar och närsamhället samt språk och kommunikation. De utvalda har fungerat som idéskolor under två år. Under den tiden har de åtagit sig att i olika sammanhang sprida sina erfarenheter och kunskaper, bland annat genom att ta emot studiebesök, svara på frågor och presentera sin verksamhet på idéskolans webbplats. För detta har de fått ett ekonomiskt stöd på 100 000 kronor per år. Myndigheten har också erbjudit deltagande skolor kompetensutveckling och möjligheter till strukturerat erfarenhetsutbyte.

En pågående utvärdering visar att de skolor som verkat som idéskola har utvecklat sin egen verksamhet i positiv riktning. Idéskolorna har bland annat utvecklat sin förmåga att beskriva sin egen verksamhet. På frågor om vad idéskoleperioden har betytt för utvecklingsarbetet på de egna skolorna uppger flera att de har utvecklats på många områden. Det handlar bland annat om att skolan genom studiebesöksverksamheten har fått idéer till att ytterligare utveckla verksamheten. Många idéskolor har också i studiebesöksmöten stärkts genom att de fått bekräftelse på det egna arbetet. Kompetensutvecklingen som myndigheten har anordnat lyfts fram av flera skolor som väldigt givande och viktig för skolutvecklingen. En ökad medvetenhet om språkets betydelse skriver några skolor om. Det har till exempel lett till att man använt en del av det ekonomiska bidraget från myndigheten till att köpa in pedagogiskt material på flera språk. Idéskoleperioden har också, enligt svaren, i mötet med andra idéskolor bidragit till en förbättrad föräldrasamverkan, i vissa fall mycket förbättrad. Tiden som idéskola har även stärkt gemenskapen i personalgrupper på olika sätt. Att döma av svaren på frågorna om utvecklingen på idéskolan konstaterar myndigheten att idéskolekonceptet i hög grad stärker och utvecklar det arbete som pågår i de utvalda skolorna.

Av utvärderingen framgår också att besöksskolorna anger att studiebesöken på idéskolorna i allmänhet upplevs som positiva och lärorika. En del av studiebesöken har skett som ett led i ett pågående utvecklingsarbete på de besökande skolorna medan andra studiebesök genomförts utan någon närmare koppling till ett pågående utvecklingsarbete. De flesta av de besökande skolorna framhåller också att det egna utvecklingsarbetet influerats av studiebesöket på idéskolan. Här handlar det såväl om mycket konkreta saker som att man fått idéer och inspiration i största allmänhet. Konceptet med idéskolor uppfattas av de besökande skolorna som en god idé. Det upplevs som ett bra sätt att visa på goda och lärande tankar och idéer för andra förskolor och skolor. Samtidigt framskymtar också att de besökande skolorna tycker att de alltid lär sig något i möten med andra, alltså också om de skulle besöka en skola som inte är utsedd till idéskola.

Satsningen bedöms också ha medverkat till en uppmärksamhet lokalt som i sin tur bidragit till att elevernas syn på sig själva och sin skola har förändrats samt att skolans status har höjts. Många skolor har skrivit om ökad medvetenhet, stärkt självkänsla eller stärkt professionalism.

Antal skolor:	30 (samt ytterligare 40 från 2004-05)
Målgrupp:	Skolledare, pedagoger och annan personal
Ekonomi:	15,4 mkr

Lokala initiativ till utvecklingsarbete

Myndigheten föreslår, i syfte att stimulera till lokalt nytänkande och lokala variationer i arbetssätt och metoder, att alla grund- och gymnasieskolor som arbetar med mångfaldsfrågor ges möjlighet att ansöka om medel för utvecklingsarbete, med fokus på de av regeringen angivna utgångspunkterna.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Myndigheten har också gett stöd till lokala initiativ till utvecklingsarbete i skolor och kommuner som har haft innovativa idéer. Syftet med denna satsning har primärt varit att stödja idéer och utvecklingsinitiativ utanför de 32 utvalda kommunerna. Stöd har fördelats till 64 lokala initiativ till utvecklingsarbete i 43 kommuner, samt till tre kommungrupperingar i samverkan. Kommunerna som har tilldelats medel har valt ut på grundval av bland annat hur väl insatsen förväntades stärka de fördelar som en mångkulturell skola kan ge elever samt i vilken mån konkreta mål och förväntade effekter har beskrivits. I flera fall har verksamma från flera eller alla skolor i kommunen deltagit i det lokala utvecklingsarbetet. Insatserna har utformats efter lokala behov. Exempelvis har studieverkstäder byggts upp för elever och föräldragrupper har startats för samverkan med skolan och för samtal om det svenska skolsystemet. Samordningsgrupper har organiserats i ett flertal kommuner mellan förvaltningar och olika verksamheter. Myndighetens fördjupade samtal och överenskommelser med de utvalda har visat sig stärka processen kring utvecklingsarbetena.

Deltagande kommuner och skolor har i del- och slutrapporter redovisat följande resultat:

- minskade motsättningar mellan ungdomar,
- ökad läslust hos elever i hela grundskolan,
- fler elever får tillgång till och läser modersmål,
- utökad samarbete mellan modersmåls lärare och övriga lärare,
- utökad tillgång till studiehandledning på modersmål,
- samarbete mellan ungdomar på IVIK och ungdomar på nationella program,

- utökad undervisning i svenska som andraspråk,
- samarbete mellan förvaltningar för föräldrautbildning,
- utveckling av kompanjonlärarskap,
- ökad kompetens i flerspråkighetsdidaktik.

En utvärdering visar att modersmållärarna har fått en förändrad och mer central roll genom de lokala initiativ som har beviljats medel.

Myndigheten har i genomförandet av denna insats tillämpat ett ansökningsförfarande med fördjupande samtal med den ansökande huvudmannen. Detta arbetssätt bedöms ha varit framgångsrikt, vilket också bekräftas av den genomförda utvärderingen. Utvärderingen visar också att denna metod av statlig styrning har fungerat väl, inte minst genom de stödjande samtal som myndigheten har bidragit med, utöver de ekonomiska resurstillskotten. Myndigheten bedömer att denna metod kan förfinas och utvecklas till ett effektivt och modernt statligt styrinstrument.

Antal beviljade initiativ:	64
Målgrupp:	Skolledare, lärare, modersmållärare m.fl.
Ekonomi:	19,6 mkr

Utvecklingsarbete i särskolan

Myndigheten föreslår att SIT genomför en kartläggning om behoven i särskolan med fokus på mångfaldsfrågor, samt att institutet föreslår och genomför utvecklingsinsatser.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

På uppdrag av myndigheten har Specialpedagogiska institutet initierat projektet ”*Ökad kunskap om mångfald i särskolan*” för att erbjuda kompetenshöjande utvecklingsinsatser för personal som arbetar med elevgruppen. Projektet har omfattat fyra delar: Utvecklingsinsatser, kunskapsuppbyggnad, utveckling av bedömningsunderlag samt högskolekurser och seminarier. Det övergripande målet med utvecklingsinsatserna har varit att stärka kompetensen och öka kunskapen om mångfaldsfrågor hos pedagoger och annan personal inom särskolan.

Kommunerna har ansökt om medel för att genomföra insatser inom fyra målområden:

- Förbättring av mottagandet i särskolan för elever med utländsk bakgrund,
- Kompetensutveckling för pedagoger inom sär- och grundskolan inom mångfaldsområdet,
- Förstärkning av modersmålet,
- Utveckling av modeller för samarbete med föräldrar med annan kulturell bakgrund.

Medel har beviljats till 35 utvecklingsinsatser i 29 kommuner. Av dessa har 18 tillhört myndighetens 32 utvalda kommuner. Insatserna har bestått av studiebesök, föreläsningar, handledning, litteraturseminarium, dramaövningar, utveckling av modeller för mottagande i särskolan samt modeller för föräldrasamverkan. I genomsnitt har skolorna angett en 70 procents måluppfyllelse på sina insatser. De flesta skolor har valt att genomföra insatser som har omfattat flera målområden. Utvecklingsinsatserna har innehållit bland annat följande: kurs i interkulturellt förhållningssätt, föreläsningar, seminarier, utarbetande av handlingsplaner, utbildning av piloter, handledning, kompensatoriska hjälpmedel, workshops, studiebesök, litteraturstudier, nätverksarbete och drama-projekt.

Specialpedagogiska institutet har bedömt att resultatet av projektet har inneburit bland annat en ökad medvetenhet om elevers och föräldrars situation, att mångfalden kommit

upp på agendan, att modersmåslärarna är viktiga samarbetspartners för att kunna ge eleven och föräldrarna det stöd de behöver. Bristen på modeller och bedömningsinstrument som inte är beroende av språket har också uppmärksammats. Vidare har lokala handlingsplaner för mottagande av elever med utländsk bakgrund utvecklats samt även nya konkreta handlingsplaner för att öka föräldrasamverkan. Ytterligare en av de positiva effekterna av projektet har varit att det skapats nätverk kring dessa frågor både lokalt och över hela landet.

Antal deltagare:	2500
Målgrupp:	Pedagoger, assistenter, modersmåslärare, skolledare, m.fl.
Ekonomi:	5 mkr

Bättre samverkan och mentorskap

Myndigheten föreslår att en insats erbjuds i syfte att utveckla samverkan mellan grund-, gymnasie- och högskolan, arbetslivet samt mellan olika kommunala förvaltningar. Inom ramen för insatsen bör mentorskap för elever i grund- och gymnasieskolan, lärare och rektorer prövas.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Myndigheten har gett huvudmännen möjligheten att ansöka om medel för projekt som har syftat till att stimulera elever med utländsk bakgrund till fortsatta studier eller att finna en god väg ut i samhället. Utöver utbildning och arbete har delprojekten spånt över områden som deltagande i föreningsliv och i samhällsliv, fritidsaktiviteter och kontakter med omvärlden. 22 delprojekt har valts ut. Flera har valt att samverka med externa aktörer. Kommunernas målgrupp har i huvudsak varit elever med utländsk bakgrund, men även föräldrar, politiker, studerande och personal vid högskolor och universitet samt arbetslivet i övrigt har tillhört målgruppen. Kriterierna för fördelning av medel har bland annat varit i vilken utsträckning det har funnits delaktighet och förankring för insatsen hos lärare, elever och föräldrar samt om insatsen ingått i ett större sammanhang i skolan och kommunen.

Mentorsprojekten har indelats i fyra grupper.

- Mentorstöd till elever i åk 7-9 eller gymnasiet under eller efter skoltid där förebilder eller mentorer hämtas från universiteten på orten
- Lärande och social verksamhet med stöd av mentorer efter skoltid
- Samarbete med det omgivande samhället inklusive näringsliv där en mentor stöttar en grupp elever och hjälper till med att utvidga deras "värld" och kontaktnät
- Stöd av mentorer vid arbetspraktik, det vill säga lärande i arbetslivet

Exempelvis har stöd getts till ett projekt i Helsingborg där universitetsstudenter var mentorer åt barn i åldern 8-12 år från grundskolor med mångkulturell profil och blandad socioekonomisk närmiljö. I Luleå har bidrag getts till ett projekt för utvecklat mentorskap ur ett mångkulturellt perspektiv inom arbetsplatsförlagd utbildning i vård och omsorg. Undersköterskor ute i verksamheten har varit mentorer för studerande med svenska som andraspråk på omvårdnadsprogrammet.

En utvärdering har visat att alla delprojekt är på god väg att stimulera elever med utländsk bakgrund till fortsatta studier och i arbetet med integrationsfrågor i stort. Samtliga deltagande kommuner har gett uttryck för att de har deltagit i ett lyckat projekt och att de är nöjda med vad de har åstadkommit.

Antal deltagare:	1550
Målgrupp:	Elever och mentorer
Ekonomi:	4,3 mkr

Stärkt samverkan mellan skola och hem

Behov av kunskap om hur man faktiskt kan arbeta i praktiken med föräldrasamverkan, inte minst i mångfaldsområden, är stor. Den forskning inom området som finns att tillgå är i huvudsak inte empirisk. Att öka kunskapen om föräldrasamverkan i praktiken är väsentligt som grund för framgångsrika utvecklingsinsatser. Kunskaperna från en kartläggning blir viktiga att sprida till andra kommuner och skolor.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

I syfte att kartlägga föräldrasamverkan i praktiken har myndigheten gett Örebro universitet i uppdrag att belysa sakområdet. Kartläggningen har bestått av två delar, en kvantitativ enkät till 1 500 lärare och en kvalitativ enkät riktad till 500 lärare i elva skolor utvalda bland de 32 kommunerna. Kartläggningens resultat har publicerats i det stödmaterial som myndigheten har gett ut i augusti 2008. Stödmaterialiet har getts ut i form av en antologi där olika forskningsperspektiv och praktiska erfarenheter har presenterats. Flera av artiklarna tar fram forskning och lärande exempel som rör interkulturellt föräldrasamarbete inom förskola och skola. Myndigheten har också anordnat en workshop med tio skolor från Eskilstuna, Sundsvall, Stockholm, Järfälla, Botkyrka, Södertälje samt Göteborg. Vidare har myndigheten upphandlat en högskolekurs på distans om samarbetet skola – föräldrar. Kursen har omfattat 7,5 högskolepoäng, varav föräldrasamverkan i ett mångkulturellt samhälle är ett tema. Den enligt handlingsplanen planerade idébanken har inte genomförts, däremot har ingången om samarbete skola och hem på myndighetens hemsida förstärkts. Via webben har skolpersonal bland annat kunnat ta del av forskning, tips angående föräldramöten och IT-verksamhet, men även material för föräldrar med information om det svenska skolväsendet översatt till ett antal olika språk.

Målgrupp:	Lärare och föräldrar
Ekonomi:	1,6 mkr

Insatser för ökad tillgång till och kvalitet på undervisningen i och på modersmål

Modersmålsundervisningens kvalitet behöver öka liksom ämnets status. Kompetensutveckling behövs i såväl språkundervisningens pedagogisk och didaktik som till exempel svenska skolans värdegrund. Myndigheten föreslår att modersmållärare i grundskolan ges kompetensutveckling i matematik samt i tvåspråkighetsdidaktik. I syfte att öka möjligheter för alla att ta del av ämnesundervisning på modersmål och därmed verka för likvärdiga utbildningsvillkor, föreslår myndigheten att en kraftfull insats initieras som innebär att nätbaserade möjligheter till ämnesundervisning kan erbjudas på de största modersmålen.

Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07, Dnr 2005:177

Myndigheten har i linje med handlingsplanen erbjudit både *Kompetensutveckling för modersmållärare* och *Försöksverksamhet med ämnesundervisning* för ett antal huvudmän. Myndighetens övergripande ambition i arbetet med dessa två insatser har varit att öka kunskapen om ämnesundervisning på modersmål och om kompetensutvecklingsmöjligheter för flerspråkiga pedagoger. Deltagande skolhuvudmän har fått ekonomiskt bidrag i syfte att bidra till utveckling av ny eller befintlig tvåspråkig ämnesundervisning. Ersättningen har även omfattat kompetensutveckling för minst en tvåspråkig pedagog i en omfattning av 20 poäng på högskola eller universitet. Utbildningssatsningen har på olika sätt nått ett femtiotal flerspråkiga pedagoger. Insatsen har

riktat sig till grundskola och till gymnasieskolans individuella program med kurser på grundskolenivå.

Myndigheten har fördelat medel med inriktning på olika former av verksamheter, olika inriktningar på kompetensutvecklingar, olika storlekar på kommuner och med geografisk spridning. I mer än en tredjedel av slutredovisningarna för verksamheten på de deltagande skolorna har nämnts att projektet har lett till ökad måluppfyllelse för de undervisade eleverna. Genom arbetet med tvåspråkig undervisning har modersmåls-lärare och ordinarie lärare börjat med gemensam planering, vilket har upplevts som mycket positivt. De tvåspråkiga modersmålslärarna har fungerat som en länk mellan skola och föräldrar vilket har lett till större engagemang från föräldrarna. De lärare som har deltagit i kompetensutvecklingen har inspirerat andra lärare och annan tvåspråkig personal till kompetensutveckling. Att få tvåspråkig ämnesundervisning har också bidragit till höjd kvalitet för barnen och tvåspråkiga lärare har gett stöd, hjälp och trygghet till både elever och övriga lärare. Kommentarer i slutrapporter vad gäller kompetensutvecklingsdelen har bland annat pekat på att undervisningens kvalitet har utvecklats. Vidare har ett flertal kommuner nämnt att statusen på modersmålsverksamheten har höjts genom projektet och att bidraget har lett till en fortsatt satsning på modersmålsverksamhet. Deltagande modersmålslärare har fått större inblick i svensk pedagogik och metodik och lärt sig planera och utvärdera arbetet bättre. När det gäller eventuella hinder för utökad modersmålsverksamhet har vissa kommuner påpekat att det saknas nödvändiga förkunskaper hos lärare som ska fortbildas samt att det finns en brist på lämplig personal för utvidgning eller införande av undervisning på fler språk.

Myndigheten har också *vidareutvecklat modersmålsundervisning delvis på distans*. Detta har inneburit en fortsatt utveckling av **Tema Modersmål**, vilket omfattat ett nätverk och språkstöd till primärt modersmålslärare i 35 språk. Webbplatsen har i snitt haft 3 000 unika besökare per dag. Arbetet med temaplatsen har varit utlagt till ett 90-tal språkredaktörer i 15 kommuner och organisationer som ansvarat för utvecklingen av informationen på ett eller flera språk. Under 2006 och 2007 har ett särskilt metodstöd för utveckling av modersmål på distans utarbetats. Från en försöksverksamhet på cirka tio språk bedrivs nu försöksverksamhet med ett femtontal språk på olika platser i landet. En utvärdering av Tema Modersmåls verksamhet har pekat på att de resultat och effekter på kort och lång sikt som projektet önskat uppnå bedöms i stor utsträckning ha genererats.

I syfte att erbjuda *nätbaserade möjligheter till ämnesundervisning på modersmål* har myndigheten i samarbete med Sofia Distans och Stockholms stad vidareutvecklat ett webbaserat stödmaterial för matematikundervisningen för år 6-9 och gymnasiets Matematik A. Materialet har bestått av texter, filmer och övningar på sex språk. Det vänder sig till lärare i matematik, modersmålslärare, speciallärare, men även till elever och för-
rar och det har gjorts tillgängligt för landets alla skolor.

Myndigheten har även erbjudit *Kompetensutveckling i matematik och tvåspråkighetsdidaktik för modersmålslärare*. Fem universitet och högskolor har av myndigheten getts i uppdrag att i samverkan ta fram en kurs i syfte att utveckla ett flerspråkighetsperspektiv på matematikdidaktik hos lärare i matematik och modersmål. Vidare har kursen syftat till att skapa ett ökat samarbete mellan olika lärargrupper för att nå ökad måluppfyllelse i ämnet matematik. Resultatet har blivit att lärosätena gemensamt har tagit fram en kurs med rubriken "Matematik i ett interkulturellt och flerspråkigt perspektiv, 7,5 högskolepoäng", som har samlat 115 modersmålslärare, matematiklärare och lärare i svenska som andraspråk. Kursen har genomförts på distans med 4-6 träffar på högskoleorten. Mellan träffarna har uppgifter utförts på de egna skolorna.

Kursen har fått ett mycket positivt gensvar från deltagarna. De har angett att de har upptäckt betydelsen av samverkan mellan modersmåls- och matematiklärare. Matematiklärarna har kommenterat värdet av att genom kurser av detta slag ha sett konstruktiva vägar till att använda sig av modersmålslärares kompetens. Ett annat positivt utfall av kursen har också varit att den genom sin tvärvetenskaplighet har fört samman matematikdidaktiker och andraspråksdidaktiker inom lärarutbildningen. De flesta deltagarna anser att de har fått nya redskap och förbättrad beredskap för att integrera språk- och matematikutveckling i sin undervisning.

Antal deltagare:	165 (kompetensutveckling)	Antal huvudmän:	25 (bidrag)
Målgrupp:	Modersmåls- och ämneslärare		
Ekonomi:	21,4 mkr		

Kompetensutveckling i språkutvecklande arbetssätt

Nätverket Samspråk har fått i uppdrag att driva ett utvecklingsarbete med fokus på de språkliga dimensionerna i lärande. Insatsen har ursprungligen inte varit en del av handlingsplanen, men har tillkommit som ett svar på regeringens ändrade inriktning på uppdraget under 2007. Flera studier och många års erfarenheter av tvåspråkiga elevers skolsituation i Sverige och internationellt har tydliggjort att mycket av den ämnesundervisning som eleverna möter i skolan i hög grad går dem förbi, vilket också har avspeglats i skolstatistiken. Forskning visar att skolframgång för flerspråkiga elever förutsätter ett språkutvecklande arbetssätt i alla klassrum, vilket i sin tur förutsätter kunskap om lärandets språkliga dimensioner hos alla lärare. Nätverket Samspråk och myndigheten har under våren 2007 genomfört en utbildning av 15 pilotlärare. Pilotgruppen har genomfört kompetensutvecklingsinsatser som har pågått under tre terminer. Teoretisk förankring har kombinerats med observationer och tillämpningar i pedagogernas verksamhet. Dialoger och erfarenhetsutbyten har ägt rum via en webbplats. Ett antal sammanfattande seminarier har fördjupat reflektionerna från aktiviteterna i deltagarnas egen undervisning.

En utvärdering pågår och resultat kommer att redovisas i en slutrapport i januari 2009. Uppenbart redan nu är att utveckling stärks av att lärare och pedagoger genomför kompetensutveckling i lärarlag. Det utbildade laget har bättre möjligheter än enskilda lärare att stimulera vidare utveckling och delge kolleger sina erfarenheter. Kompetensutvecklingens uppläggning i form av en kombination av teori och praktik över tid med handledning och tid för reflektion har uppskattats av deltagarna.

Antal deltagare:	120
Målgrupp:	Lärare
Ekonomi:	2,5 mkr

Utbildning av utbildare i språk och kunskapsutvecklande arbetssätt

Myndigheten har under 2007 gett Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk (NCSS) i uppdrag att genomföra en kompetensutvecklingsinsats som har syftat till att stimulera pedagoger och lärare att utveckla sin förmåga att integrera språkutveckling med kunskapsutveckling i undervisningen. Insatsen har ursprungligen inte varit en del av handlingsplanen, men har tillkommit som ett svar på regeringens ändrade inriktning på uppdraget under 2007. Både myndigheten och NCSS har upplevt behov av insatser för flerspråkiga barn och ungdomar. En brist på handledare och utbildningar har också uppmärksammas.

Insatserna har syftat till att utbilda fler handledare i flerspråkighetsfrågor och att möta behovet av en grundläggande utvecklingsinsats kring språkutveckling. Utbildningen har genomförts under ett halvår med några träffar, men huvudsakligen på distans och via webbplattform.

En kursutvärdering har visat att deltagarna har varit nöjda med handledare, träffarna och upplägget. En majoritet har också ansett att de har haft stor eller mycket stor nytta av kursen i sin egen undervisning. Det återkommande problem som har angetts av deltagarna har varit tidsbrist. Samtliga deltagare har uttryckt stor tillfredsställelse med de tre utbildningsdagarna och med det stöd de fått från NCSS i sin roll som kursledare. De har också påpekat att det har varit mycket positivt att arbeta med kompetensutveckling på detta sätt och har ansett att inte bara kursdeltagarna utan också de själva har fått ut mycket av kursen.

Utbildningar som bidrar till att skolpersonalens kompetens i språkutvecklingsfrågor och flerspråkighet ökar är av mycket stor betydelse för att uppnå bättre resultat i skolan. Grundläggande kompetens kring språkutveckling och flerspråkighet kommer att krävas av alla pedagoger och lärare för att kunna ge elever goda förutsättningar för lärande i det mångkulturella samhället. Satsningar som dels ger grundutbildningar, utan krav på poängkurser och tjänstledighet, dels bygger upp handledarkompetens är både kostnads-effektiva och framgångsrika. I en kommunal strategi för språkutveckling och måluppfyllelse ter sig en koppling mellan handledarutbildning och grundutbildningar intressant.

Antal deltagare:	343
Målgrupp:	Lärare och pedagoger
Ekonomi:	1,5 mkr

Slutsatser

Hittills har rapporten beskrivit de insatser som har genomförts och de resultat som hittills kan avläsas. Utifrån dessa redovisningar kan myndigheten dra ett antal slutsatser för fortsatt utvecklingsarbete, vilka beskrivs nedan.

Att fördela medel genom kommunikation

En stor del av myndighetens arbete har varit riktat till de 32 utvalda kommunerna och den huvudsakliga arbetsmetoden har varit processtödande. Som framgått ovan har detta stöd lett till vissa effekter i de berörda kommunerna. Den metod som myndigheten använt har varit uppskattad av de involverade kommunerna. Detta har fått till effekt att de fördelade medlen har integrerats i kommunernas lokala utvecklingsarbete. Flera kommuner har lyft fram myndighetens arbetsmetod som ändamålsenlig i samarbetet mellan stat och kommun, samt som ett forum för kunskapsöverföring. Myndighetens stöd har också av kommunerna ansetts ge legitimitet åt lokala initiativ, vilket bedöms ha bidragit till förbättrade förutsättningar för ett gott resultat.

Utvärderingen av hela satsningen visar också att processtödet kan tolkas som en särskild form av statlig styrning. Kommunerna anser också att det har varit en fördel att myndigheten har lärt sig under vilka villkor de arbetar samt vilka behov de har. Utvärderingen tolkar detta som en möjlighet för staten att styra på ett mer effektivt sätt. Arbets sättet ökar också sannolikheten för att de överenskomna insatserna är bättre anpassade efter både statens och kommunens behov. Myndigheten har även arbetat processtödande i genomförandet av den insats som benämns *Stöd till lokala initiativ till utvecklingsarbete*. Processtödet har dock varit annorlunda, eftersom alla kommuner i det senare fallet har haft möjlighet att ansöka om medel för utvecklingsarbete. Under och efter ansökningsprocessen har myndigheten i större utsträckning än vid ett traditionellt ansökningsförfarande fört en dialog med berörd huvudman. En utvärdering av insatsen visar att denna metod kan vara en mer verksam strategi än att fördela statliga bidrag utan fördjupad kommunikation. För de kommuner som har fått medel har arbetet lett till ett bättre planeringsarbete. Kommunerna har uppskattat och känt stöd av myndighetens undervisningsråd i sina lokala ansträngningar att göra något som har betydelse för elever och föräldrar med ickesvensk bakgrund.

Analys - en förutsättning för utvecklingsarbete

Många av kommunerna har i arbetets inledning haft begränsad information om nuläget i kommunen. Utvärderingen av hela satsningen pekar på att en av effekterna som åstadkommit är att kommunerna i de flesta fall har gjort nulägesanalyser. Flera kommuner hävdar att dessa inte hade genomförts utan myndighetens stöd. Utvärderingen visar också att många kommuner betonar att en av framgångsfaktorerna är att det gjorts en grundlig analys av verksamhetens behov. Myndigheten bedömer att ett utifrånperspektiv kan vara nödvändigt för att kommunen bättre ska kunna analysera sitt utvecklingsbehov. En grundlig nulägesanalys är en förutsättning för att kunna veta vilka insatser som ska genomföras.

Praktiknära kompetensutveckling

Flera av de insatser som myndigheten har erbjudit bygger på principen att teoretiska kunskaper bör få en direkt tillämpning i deltagarnas yrkesutövning. Detta skapar större möjligheter för lärande. Att flera utbildningar kopplat teori till praktiskt genomförande har uppskattats av deltagarna och visat sig ge direkta resultat på skolorna, inte minst i insatsen *Kompetensutveckling för lärare om flerspråkiga elevers läsutveckling*. Utvärderingen av hela satsningen visar att detta arbetsätt har, enligt de ansvariga som också själva varit lärare på utbildningarna, avvikit från dem de är vana vid i synnerhet på universitetskurser. Mellan träffarna har deltagarna ofta haft en praktisk uppgift och slutprodukten har ofta haft sin utgångspunkt i deltagarnas egen verksamhet. De ansvariga lärosätena uppger att deras utbildare har haft möjligheten att komma nära praktiken och förstå sig bättre på hur den fungerar. Därmed har de fått inblick i den yrkesverksamhet de utbildar för. Detta kan i sin tur leda till ändrade moment på deras egna universitetskurser eller har redan lett till helt nya kurser vid universitet.

Att arbeta med handlingsplanen

Att arbeta utifrån denna handlingsplan har inneburit både för- och nackdelar för myndigheten och för målgruppen. Kommunerna har över lag uppfattat handlingsplanen positivt, eftersom den har varit tydlig och gett legitimitet åt frågorna på det lokala planet. Vidare har det också uppfattats som en fördel att aktiviteterna har arbetats fram utifrån forskning och beprövad erfarenhet. För många kommuner, främst mindre, har det också varit värdefullt att myndigheten har upphandlat kompetensutveckling och utnyttjat de stordriftsfördelar som detta har medfört. De svårigheter som många kommuner har stött på i samarbetet med myndigheten handlar främst om bristen på närmare information om de erbjudna insatserna. Det har märkts genom ett lågt deltagande i vissa insatser där detaljerad information har kommit sent under uppdragets gång.

Myndigheten anser också att det har varit en fördel att arbeta utifrån en tydlig handlingsplan, men trots det har det medfört vissa svårigheter, eftersom utbudet av insatser har varit omfattande. Handlingsplanen har också skapat höga förväntningar på myndigheten i uppdragets inledning. Flera kommuner hade förväntat sig att kunna anmäla sig till de planerade insatserna vid samma tidpunkt som regeringen beslutade om planen. Myndigheten bedömer att genomförandet hade förenklats om tiden innan handlingsplanen presenterades för kommunerna hade varit längre, eller om antalet insatser hade varit färre.

Förslag till fortsatta insatser

Enligt regeringsuppdraget har myndigheten möjlighet att lämna eventuella förslag till fortsatta insatser på området. Myndigheten bedömer att det finns ett fortsatt stort behov av kompetensutveckling för all personal som arbetar med mångfaldsfrågor. Utifrån kommunernas behov, utvärderingar och uppföljningar, utsagor från anordnande universitet och högskolor samt myndighetens erfarenheter från det genomförda uppdraget har myndigheten valt att föreslå följande insatser.

- kompetensutveckling för rektorer med fokus på flerspråkighet och interkulturell förståelse

Skolledaren har en strategisk roll i varje skolas utvecklingsarbete. Skolledarna har också varit en central målgrupp för myndigheten i detta arbete. Myndigheten har även i detta uppdrag iakttagit skolledarens betydelse för skolors positiva utveckling. De lärare och

andra målgrupper som har haft ett tydligt mandat från rektor har också på ett bättre sätt kunnat utnyttja sina nyförvärvade kunskaper i praktiken.

- vidareutveckling av modersmålundervisning på distans

Många kommuner har idag svårigheter att erbjuda modersmålsundervisning för sina elever, framförallt när det gäller språk med få elever i kommunen. För att underlätta för små språkgrupper bör former för distansundervisning vidareutvecklas genom bland annat nätverk och internetbaserade lösningar både inom och mellan kommuner.

- mångfaldsarbete även i förskolan

För kommunerna är det naturligt att förskolan ingår i utvecklingsarbetet. Detta har flera kommuner påpekat som en brist i uppdraget. Myndigheten anser därför att förskolan fortsättningsvis ska erbjudas sådana insatser som har ingått i handlingsplanen.

- kompetensutveckling för lärare om flerspråkiga elevers läsutveckling och andraspråksinläring till alla huvudmän

Flera studier och många års erfarenheter av tvåspråkiga elevers skolsituation i Sverige och internationellt har tydliggjort att mycket av den ämnesundervisning som eleverna möter i skolan i hög grad går dem förbi, vilket också avspeglas i skolstatistiken. Forskning visar att skolframgång för flerspråkiga elever förutsätter ett språkutvecklande arbetssätt i alla klassrum, vilket i sin tur förutsätter kunskap om lärandets språkliga dimensioner hos alla lärare. Myndigheten föreslår att all personal på sikt erbjuds kompetensutveckling om flerspråkiga elevers språkutveckling. På så sätt förbättras möjligheterna för elever, oavsett bakgrund, att uppnå de nationella målen.

- kompetensutveckling om behovsanalys

Myndigheten kan konstatera att behovet av att stödja kommunerna i deras arbete med lägesbedömning och analys är stort. En lägesanalys är en förutsättning för att kommunen i sitt arbete ska kunna bedöma vilka insatser som är nödvändiga för att uppnå bättre resultat. Utvärderingen av hela satsningen har också pekat på betydelsen av myndighetens stöd till kommunerna när det gäller detta.

- kompetensutveckling om samverkan mellan skola och hem

Myndigheten har tidigare konstaterat att en aktiv samverkan mellan hem och skola påverkar elevernas skolframgång i positiv riktning. Flera kommuner pekar på ytterligare behov av samverkan, men många saknar ännu kunskap om på vilket sätt samverkan kan utvecklas för att stödja eleverna. För att få ökad kunskap kring dessa områden och på vilket sätt samverkan kan ske föreslår myndigheten stöd till kompetensutvecklande insatser i kommunen.

Slutord

Uppdraget med handlingsplanen är nu avslutat. Trots det återstår en del av insatserna att avslutas och dessutom kommer den utvärdering som genomförs av Mälardalens högskola att lämnas först den 15 december 2008. Den delrapport som lämnats pekar på ett antal viktiga slutsatser som är av värde för att kunna få en uppfattning om uppdraget har satt avtryck i de berörda kommunerna och som i ett längre perspektiv kommer att visa sig i bättre resultat för eleverna.

De insatser som genomförts har bidragit till att kommunens personal har fått större insikt, bättre kunskap och förändrat förhållningssätt till de speciella förutsättningar som till stora delar präglar de utvalda kommunerna. Detta går också att utläsa bland annat i sådana organisatoriska förändringar som syftar till att ge såväl skolpersonalen som eleverna bättre möjligheter att utveckla skolarbetet så att bättre resultat kan uppnås. De förändrade attityderna har inneburit att problemfokus i många kommuner flyttats från eleven till organisationen.

Myndighetens personal har i större eller mindre utsträckning varit engagerad i arbetet. Detta har medfört en kunskapsspridning och en större medvetenhet om vilka insatser som krävs för att utveckla skolan i de kommuner som varit föremål för myndighetens insatser. I ett eventuellt fortsatt stödarbete kommer dessa erfarenheter att vara till stor nytta.

Många kommuner har uttalat vikten av personliga möten med statens representanter. Även om uppdraget har varit fokuserat på vissa bestämda områden har detta inte uppfattats negativt. I stället har detta sätt att arbeta uppfattats som förtroendeskapande för statens förhållande till kommunerna. Arbetet med handlingsplanen kan därför ses som ett tecken på en effektiv statlig styrning med respekt för den ansvarsfördelning som råder mellan stat och huvudman.

De flesta av insatserna i mångfaldsuppdraget har varit riktade till de 32 kommuner som myndigheten har bedömt vara i störst behov av stöd. Kommunerna har nu fått bättre förutsättningar för sitt fortsatta arbete för att utveckla verksamheten mot uppställda mål. Landets övriga kommuner har i begränsad omfattning fått ta del av insatserna. För att kunna tillgodose de krav som staten ställer på att uppnå bättre resultat och minskade skillnader är det därför viktigt att samtliga landets kommuner har den kunskap som krävs för att förhindra att skillnaderna ökar mellan skolor och kommuner. Staten har här även fortsättningsvis ett stort ansvar att verka för att en likvärdig skola uppnås.

Källförteckning

Bigestans, Aina (2008), *Slutrapportering av kompetensutveckling baserad på kursboken "Stötta språket – stötta lärandet"*, Dnr: UKL-35-294/07, Nationellt centrum för sfi och svenska som andraspråk, Stockholms universitet

Bunar, Nihad (2001), *Skolan mitt i förorten fyra studier om skola, segregation, integration och multikulturalism*, Stockholm: Brutus Östlings Bokförlag

Blossing, Ulf (2008), *Utvärdering av processledarutbildning 2006-2007*, Regionalt utvecklingscentrum, Karlstad universitet

Del- och slutrapporter från deltagande huvudmän

Gisselberg, Kjell och Lindström, Susanne (2007), *Utvärdering av projektet Idéskolor för mångfald: Delrapport 1*, UCER, Umeå universitet

Gisselberg, Kjell och Lindström, Susanne (2007), *Utvärdering av projektet Idéskolor för mångfald: Delrapport 2*, UCER, Umeå universitet

Gisselberg, Kjell, Lindström, Susanne och Mårald, Gunilla (2008), *Utvärdering av projektet Idéskolor för mångfald: Delrapport 3*, UCER, Umeå universitet

Göteborgs universitet (2008), *Flerspråkighet - kompetensutveckling för pedagoger i grund- och gymnasieskolan, samt pedagoger i förskoleklassen och fritidshemmet - Rapport för Myndigheten för skolutveckling*, Institutionen för svenska språket, Göteborg

Limberg, Louise, m.fl. (2008), *Stöd till skolbiblioteksutveckling – projekt StilBib*, Högskolan i Borås

Lundström, Ulf (2008), *Studie- och yrkesvägledning för mångfald - Utvärdering av en satsning på kompetensutveckling*, Umeå universitet

Löwing, Madeleine (2008), *Dokumentation och utvärdering av kursen: Matematik i ett interkulturellt och flerspråkigt perspektiv - ett samarbetsprojekt på flera plan*, Göteborgs universitet

Myndigheten för skolutveckling (2005), *Bättre resultat och minskade skillnader – planering för mångfaldsarbetet 2006-07*, Dnr 2005:177

Myndigheten för skolutveckling (2006), *Förstärkt försöksverksamhet med ämnesundervisning på modersmål och kompetensutveckling för modersmåls lärare*, Dnr. 2006:231

Myndigheten för skolutveckling (2008), *Mångfaldsdialog – en balansakt*, Dnr. 2008:260

Norberg, Katarina (2008), *Ledarskap för mångfald – en utvärdering*, Umeå universitet

Petersson, Rune (2008), *Projektutvärderingsrapport – Stöd till bättre samverkan mellan skolformer och mentorskap*, Högskolan i Jönköping

Ramböll Management (2007), *När kunskap ger resultat – Kartläggning och uppföljning av Tema Modersmål*, Stockholm

Resurscentrum för mångfaldens skola (2008), *Slutredovisning av "Attityder i skolan" – utbildning i värdegrundsfrågor för ökad måluppfyllelse*, Malmö stad

Resurscentrum för mångfaldens skola (2008), *Slutrapport avseende Särskilt riktat stöd till Malmö inom MSU:s mångfaldsplan*, Malmö stad

Sandahl, Rolf, Nordzell, Anita m.fl. (2008), *Mångfaldssatsningen – delrapport*, Mälardalens högskola

Sandorf, Monica (2008), *Uppföljningsrapport: Stöd till bättre samverkan mellan skolformer och mentorskap - Hur kan elever med utländsk bakgrund stimuleras till fortsatta studier?*, Göteborgsregionens utvecklingscentrum

Segerholm, Christina (2008), *Kommunikation som styrmedel – Myndigheten för skolutvecklings strategi för att stimulera mångfaldsarbete genom lokala initiativ, Delrapport 2*, Mittuniversitetet

Segerholm, Christina och Augustén, Harriet (2008), *Lokala strategier för mångfald i skolan – Delrapport 3*, Mittuniversitetet

Specialpedagogiska institutet (2008), *Ökad kunskap om mångfald i skolan – Delprojekt 1 – utvecklingsinsatser för att öka kunskapen om mångfald i skolan*, Dnr. 49-2007/1394

Informations- och stödmaterial

Nedan redovisas de publikationer som tagits fram av myndigheten i samband med uppdraget.

- Växelvis på modersmål och svenska (finns på 16 språk) (2006)
- Broschyr om samarbete med föräldrar i förskola och skola (2007)
- Skolan — viktig för ditt barns framtid och samhällets demokrati - svenska, engelska, arabiska, persiska, somaliska, sorani (2007)
- About development dialogues in the diversity commission (2007)
- Utvecklingsdialog för skolutveckling – metod och förhållningssätt (2008)
- Andraspråksinläring och flerspråkig ämnesundervisning – en litteraturguide för alla som arbetar i skolan (2008)
- Vi lämnar till skolan det käraste vi har... Om samarbete med föräldrar – en relation som utmanar (2008)
- Mer än matematik (2008)
- Idéskolor för mångfald – att sprida goda idéer och förbättringsprocesser (2008)